

Једна прича – Владимир Ајџановић

ДОГАЂАЈИ, СУДБИНЕ, СИМБОЛИ

Аутобиографске белешке о другима

У последње време често размишљао о догађајима из моје личне историје, за које се испоставило да су судбоносни и чији значај, у тренуцима док су се одвијали, нисам сагледавао. Свако их има у биографији. Реч је, наравно, о догађајима над којима као активни учесници имамо контролу. За сагледавање значаја неких сам вероватно био одвећ млад и зелен. Тако је то. Стихијска младост вишак памети третира као хендикеп и неретко је у томе у праву... Стога сам у зрелијим годинама, када живот почиње да се схвата као задатак, покушавао да избегнем придавање великог значаја ономе што је требало решити или урадити, да ме узбуђење или трема не би у томе омели. Некада сам успевао да задржим мир, често нисам. Посматрао сам како се људи око мене носе са својим задацима и животним изазовима. Заправо како се спасавају или срљају у пропаст. Једно је сигурно, човек је велика тајна. Биће времена, по Божијем лику и подобију створено за вечност. Биће више од анђела коме је дарована слобода да време освети и досегне вечност у светлости. Злоупотреба слободе води у беспућа... Осведочио сам се и да је Београд град тајни. И вечити град. Маестрално су то формулисали Бокан и Диклић у својим делима. Управо на додиру времена и вечности, понајвише у тајанственом Београду, одвијају се догађаји којима је посвећена ова (ис)повест.

Чини ми се као да се све то дешавало у неком другом

животу. Или чак у сасвим трећем... Живели смо у Новом Београду, код Фонтане. Пандурска зграда у Блоку 3, ако ћемо блоковску поделу света узети у разматрање. У пролеће 1992. завршавао сам основну школу и припремао се за полагање пријемног испита за гимназију. Иако сам био одличан ђак и нисам убрајан у слабиће, атмосфера у осмолетки „Иван Гундулић” ми је већ добрано дозлогрдила... Једва сам чекао да добијем сведочанство и да некуд одлетим. Мангупирање, изливни агресије, прозивање „на фер” односно тучу без икаквог разлога, маснице испод ока, кржаве главе и разбијени носеви су били свакодневица. Ђора налупао млађег Кнежевића, сво му је чело у чворугама. Бобан и светлокоси Дарко, звани Бела Коза, се помакљали ту код обданишта у Студентској. Руља која се окупила око њих је својим телима формирала ринг. Ено Беле Козе, испљунуо је предњи зуб. Испод кошева, Јоца и Пеђа су на мртво име испребијали Павлаку из VIII₄. Дечко после данима није долазио у школу. Синтагма Буковског којом своје другове из школе пореди са чопором шугавих тигрова би најбоље описала ситуацију. А девојчице са лакираним шишкама су успијале устима и чежњиво гледале у правцу „тигрова”. Те зиме је поред школског фудбалског терена, хицем из пиштоља у главу, убијен старији Медић, главни мангуп у крају, само годину дана старији од мене. Изашле су десетине читуља у „Политици”... Крвава мрља и нешто налик на скореле комадиће мозга су још дуго после полицијског увиђаја стајали на земљи. Одузимање деци новца за ужину је било јако популарна дисциплина код силеџија и сецикеса. Реченицу: „Мали, дај ми неке паре...”, су изговарали као мантру. Једном речју, постало је неиздрживо. Ипак, то опасно време ми није доделило улогу „тигра”, нити било које друге звери. Сличнији сам био некој птици... Рат у Босни и Херцеговини, као и егзистенцијална криза на развалинама већ бивше државе су се захуктавали.

У мају су се догодили масакри војних колона ЈНА у Добровољачкој улици у Сарајеву и у Тузли. Бивша, лажна браћа из југословенске утопије, Иродови синови са словом У или љиљанима на униформама, су исукала ножеве. На мети су им биле и касарне некадашње заједничке војске. Комшија са трећег улаза Спиле, војник на редовном одслужењу војног рока у ЈНА је остао без ноге приликом евакуације тузланске касарне. Склањајући се из запаљене колоне возила и од непријатељске ватре, зашао је у минско поље. Спиле је некако преживео. Војник који је трчао иза њега није. Улетео је у епицентар експлозије мине која је Спилету откинула ногу и погинуо на лицу места. Тата рече како је то велика трагедија да млад човек, који је тек ступио у живот и треба да се жени и има породицу, остане инвалид. „Што, па скоро се и не види кад хода са протезом...”, брзо и неспретно изјавих, помало затечен што тати искри суза у оку. А заправо сам хтео да кажем да је Спиле јунак, и да ће се сигурно ожени и имати децу. Сећам га се како након рехабилитације шета пса, вуџака, испред зграде. Леп, црн младић стиснутих вилица са ставом који не допушта било какво сажалење. Прави јунак, као и његов погинули друг из колоне, симболи своје генерације... Не знам да ли се Спиле оженио. Услед блокаде умиру бањалучке бебе и извесне су тешке борбе за пробијање коридора и опстанак нашег народа у Републици Српској. Савет безбедности Уједињених нација нам уводи санкције и потпуни међународни економски ембарго. Мајка ми је у Робној кући *Београд* преко пута већ купила патике, тако да ћу имати шта да гиљам наредних година. Вести сустижу једна другу, смењујем ред гледања телевизије редом учења... Под оваквим околностима, али ипак на безбедном, требало је спремити се за тежак пријемни испит и уписати гимназију. *Пост фестум*, то „тежак” можемо узети као релативну категорију. Како за кога. Имао сам само једну жељу за наставак школовања, новобеоградску IX Гимназију „Михаило Петровић Алас”. Са

друге друге стране, нисам баш имао много појма о томе шта ме тамо чека, знао сам само да је то школа високих критеријума, која пружа темељно знање и широм отвара врата за одлазак на студије. Уједно, то ми је била и најближа гимназија, на свега десетак минута хода од куће. Довољно за тако чврст избор... Судбински, имајући у виду начин на који ова озбиљна гимназија, неформално звана „Бастиља“, може да формира човека.

Пријемни се полагао у два дана. Првог дана српски језик и књижевност, другог дана математика. Долазим на полагање у благој несвестици, али ипак прилично сигуран да ће све добро проћи. Јунско сунце пржи и чини ми се да све око мене подрхтава у неком чудном испарењу. Девета је сва у дебелој хладовини крошњи вишедеценијског дрвећа. Сабирају се у школском дворишту перспективни свршени основци са свих страна Новог Београда. На тренутак застанимо и замислимо перспективност као широк појам. Будући друг из клупе и драги забушант Зоки се вуче као пребијена мачка и зева. Мислим се, да л' је могуће да ти је тако свеједно? Ништа он, још једном зевне и почеша се по стомаку. Нека деца грицкају нокте, нека се међусобно преслишавају. Ковина, коју знам из „Гундулића“ као одличну математичарку, је заборавила код куће ђачку књижицу, без које не може да приступи полагању. Трчи кући... Једва је стигла назад. И Дубравки, њеној нераздвојној другарици, је сад лакнуло. Улазимо у школску зграду и распоређујемо се по учионицама. Мени је као дежурни професор запала хемичарка Јуца, малецка бакута, наизглед слатка и симпатична. Само наизглед, јер отров се чува у малим боцама, што каже наш мудри народ. И отровна јабука коју је Снежана из бајке загризла била је у почетку слатка. Међутим Јуца у овој ситуацији не открива своју праву природу, фаустовски зна да за то има времена колико хоће, читаве године које следе, са

онима који се упишу. Мљацка, подешава језиком вештачку вилицу и глуми професионалност и брижност. Прозива Јуца, тепа школарцима и дели тестове понаособ. Момчило и Урке, моји будући другари из разреда се подгуркују и задовољно клибере. Како су касније причали, имали су унапред решене тестове, јер је пријемни био „проваљен”. Ма не „проваљен”, него „разваљен”... Бројни они „који умеју да се снађу” су решене тестове куповали на Зеленом венцу, код оних „који умеју да праве паре”. Прозива Јуца и мене. Узимам тест, са којим се на лицу места први пут срећем, и о радости, делује ми решиво. Обузима ме оно инстант олакшање, предукус правога олакшања које следи по завршеном подухвату. Висока Маријана, будућа турбо-дизелашица, њише куковима и одлази да узме тест. „Александра Д.”, прозва Јуца даље, нагласивши карактеристично презиме... Скоро на врховима прстију катедри прилази нежна, плавокоса, прозрачна девојчица и послушно чека да је Јуца прибележи и да јој тест. Први пут у животу видим Александру. Приметно је да има трему. „Имаш ли ти синче брата или сестру?”, пита Јуца да би је опустила. „Имам сестру...”, журно одговара Александра већ нестрпљива што не добија тест одмах. „Лепо, синче... ‘Ајде сад, полако...”, даје јој Јуца коверту са тестом и Александра скоро не додирујући стари, олајисани патос одскакута назад у клупу. Почињемо да решавамо пријемни, несвесни да тиме уствари трајно опредељујемо правце наших животних бродова. Топло је и загушљиво а Јуца не дозвољава да се отвори прозор. Ваљда се, поучена искуством библијске грешнице, плаши да неко споља не потегне камен на њу... Тишину прекине тек понеки уздах. Момчило и Урке први завршавају. Момчило је касније, као врхунац своје проницљивости, навео да је намерно погрешно за пола бода, како га не би ухватили у превари. „Провери синче још једном, да будеш сигуран...”, замоли га Јуца. „Ма нема шта да проверавам”, рече Момчило и тутну јој решен тест у руке. Урке учини исто,

искези се и излетеше обојица напоље. Ја сам тест пажљиво решавао, питање по питање, не прелазећи на следеће док не решим претходно. Напослетку сам све проверио и остао још мало да седим више онако, неке ревности ради, иако за тим није било потребе. Оде и Александра да преда тест. Зајапурила се, зацрвенела, али се види и неки израз олакшања на њој. „Јел' готово синче?“, упита је Јуца спутивши ђозлуке на пола. „Готово...“, рече Александра, спусти решен тест на катедру и уз „довиђења“ тихо оде. Предајем и ја, некако механички, и излазим у осунчан бетонски ходник. Следећег дана и полагања математике се сећам као кроз магновење. Тест је био тежи, ја сам са матишем помало кубурио, али нисам био незадовољан како сам урадио. По завршетку теста сам мало постојао испред гимназије са другарима из основне школе, да проверимо како је ко урадио задатке. Кући сам отишао прилично спокојан након те провере. Најављено је да ће резултати полагања бити објављени већ сутрадан после подне.

Следеће јутро је освануло облачно и влажно, у току ноћи је падала киша. Одувек сам волео те облачне и кишовите летње дане који доносе освежење након жеге. Устао сам рано и обукао се, као да имам нешто да радим а заправо требало је само да чекам време објављивања резултата. Мама ради после подне па нешто чепрка по кући. Тата и брат су у викендици, у Белегишу. Лежим, чупкам крај зелене адидас мајице коју ваљда и данас негде чувам, гледам у плафон и чекам. Тако се ваљда чека, мислио сам, у том крајње пасивном положају... Одмакло је преподне, кад одједном, звони телефон. Мама се на кратко јавља и зове ме. За мене је, зове Шотић, другар из разреда из основне. „Ало, Владице, објављени су резултати пријемног! Иди да видиш. Ја сам се уписао...“, вергла ми Шотић у слушалицу. Зове ме човек да ми јави да се он уписао... А ја? Шта сам ја урадио? Е то Шотић није могао да превали преко језика, иако је сигурно знао. Резултати су били уређени по азбучном реду, и колико знам

слово А је прво а слово Ш као шипак (теби друже мој Владице) је последње. Или Ш као шупак. Да би дошао до Ш, Шотић је морао да пође од А. Немам времена да даље мислим о Шотићевом необјашњивом поступку, већ трк испред Девете... Срце хоће да ми искочи из груди док трчим ка гимназији кроз кишне капи које промичу из сивог неба. За разлику од јесењег сивила неба, ово је некако надоносно. На уласку у школско двориште затичем Ана-Марију, такође другарицу из разреда у основној школи. „Владице, положио си!”, са широким осмехом ми саопштава. Невероватно... Њој је на првом месту било да ми каже шта сам ја урадио, а себе не помиње. Дивна и племенита Ана-Марија! Грлим је и одлазимо до улазних врата гимназије да и ја видим истакнуте резултате. Јасно ми је да је и она положила, али је успут питам како је прошла и помало слуђен радосним вестима трабуњам нешто о томе како су поранили са објављивањем резултата. Стварно, двориште је већ пуно што деце, што њихових родитеља... Опет је неко имао, како би се то данас рекло, инсајдерску информацију која је постала вирална. Игор, момак са којим ме везује једна туча у Белегишу где и његови родитељи имају викендицу, се шепури као паун. Као да ставом говори: „Гледајте ме сви, разбио сам пријемни! Каква сам фаца...”. Не јавља ми се. Негде има на то право, добио сам га у тој тучи ударцем испод појаса... Имењак Влада, миран дечко и одличан шахиста, ког знам са курса енглеског прилази да ми честита. Братски се потапшемо по раменима, обојица пуних срца због уписа. Читава та гунгула помало почиње да подсећа на евакуацију са „Титаника”, где су озарена лица она која су нашла место у чамцима за спасавање а суморна и плачна она која тону са бродом. Осврћем се не би ли видео још неког познатог. На степенику који води са прилазне стазе у школско двориште, видим Александру која седи сва у сузама. Рамена јој подрхтавају, а онај ведри поглед од пре неки дан је сад замућен испод црвених капака. За њу се свет

срушио, није положила пријемни испит... Сирота Александра! Није се „снашла“, тестове није имала унапред, а можда се није ни добро спремила. Или ју је трема појела, ко зна... Међутим, како то обично бива кад су радосни и очајни једни поред других, моје саосећање са њом кратко траје. „Сит гладном не верује.“ Пошто су школарци који су положили пријемни аутоматски уписани у Девету и никаква додатна процедура није била предвиђена, пожурих кући да мојима јавим радосну вест. А онда правац Дунав, на пецање! Када сад размишљам о том дану, уверен сам да није требало журити кући... За саопштење добре вести, као и лоше, увек има времена. Риболов јесте важан, јер да није не би Господ наш Исус Христос на Генисаретском језеру напунио мреже рибара, потоњих апостола. Али није ни најважнији, јер их затим Господ позва да оставе своје мреже да би их учинио рибарима душа људских. Ограничен је број тако великих и важних догађаја у нашем животу, репризе нема, стога је требало још постојати у школском дворишту. Постојати *ерго* постојати... Пружити Игору руку и превазићи сукоб из прошлости. Са Александром издаље још мало поћутати, у немој саосећању, јер искрена туга презире утеху речи. Више је никад нисам видео.

Петнаест година касније, опет у лето, само био је јули, једног поподнева затекох се на Новом бежанијском гробљу. Лепи гимназијски дани, тешке студије молекуларне биологије, војска у релативном миру, све је то било већ иза мене... Запослио сам се у једном нашем елитном научном институту и био у жељу израде докторске дисертације. Трагао сам за пуноћом женске љубави, а добијао неке њене фрагменте. Живот је тада умео само слатко да боли. Био сам одскоро у православној вери, те одлазио на литургије, и свестан значаја молитве за упокојене, за наше миле и драге који више ништа не могу да учине за себе, обишао сам гробове бабе и деде и помолио се за спасење њихових душа. Полако кренух

назад путем између парцела. Последња погребна поворка је одавно прошла, завладао је потпуни мир а дуги летњи дан је почео да поприма бакарне нијансе. Било је још времена до затварања гробљанских капија, те одлучих да идем заобилазно и мало прошетам. Писац Марко Видојковић каже да га Ново бежанијско гробље подсећа на детињство. Вероватно је то тако за оног коме нико близак тамо не почива. Живописни споменици, бронзане статуе, зелене површине, дрвореди, брежуљци, велико пространство, све то може да делује као амбијент из неког филма или видео игре, жанра епске фантастике, у којима се сукобљавају протагонисти добра и зла. А заправо једино место на гробљу у коме се води борба је људско срце. Борба између наде на васкрсење и нихилистичког очаја, између вере у Христа и безверја... Идући ободом првог великог прстена парцела, на којима се покојници сахрањују још од средине седамдесетих година прошлог века, са десне стране приметих једну парцелу новијег датума, о чему су сведочили уређени гробови са свежим цвећем. Хајде да прођем туда, помислих у себи, и скренух бетонском стазицом која кроз непокошену траву води ка поменутој парцели. Пажњу ми привуче један споменик крај чемпреса, у првом реду, облика раширене лепезе како ми се тада чинило. Сада ми више делује као морски талас, гледан из профила како запљускује обалу. На полеђини тог споменика од црног мермера је златним словима писало САШКА. Ко ли је Сашка која почива ту, испод тешке камене громаде? Приђох да видим... Испод уклесаног озбиљног лика плавокосе девојке писало је:

†

Д. АЛЕКСАНДРА
1977-2005

*вољени никад не умиру
с љубављу
отац, мајка и сестра.*

О Господе, па то је Александра са пријемног за гимназију! Нема сумње, тај лик, карактеристично презиме, годиште, сестра, то је она... Без обзира на прохујало време, већ изbledело сећање се муњевито вратило. На слици коју је каменорезац овековечио има зреле, оформљене црте лица. Очитава се и нека нејасна нада у њеном погледу, попут оне из тако давног, првог дана полагања тестова. У левом, горњем углу споменика стоји рељеф цветног аранжмана у бронзи. Осети се да јој је над гробом река суза проливена. Шта јој се догодило тако младој? Како је напустила овај свет? Саобраћајка, неки малигнитет, самоубиство, overdose...? Смућен, са зебњом у души и помало љут на себе што ме је радозналост довела до страшног открића, журно се удаљих са гробља.

Недоумица о узроку Александрине смрти није ми давала мира. Нико кога знам то није могао да ми демистификује. Можда има нешто на интернету... Са никаквим шансама да нађем одговоре, како сам тада веровао, почех да претражујем. Кад ето ти га... Гугл је избацио серију текстова из архиве Би-Би-Си Њуз о убиству младе, двадесет осмогодишње жене из Србије, са именом Александра Д., које се догодило у јужном Лондону и датира из половине новембра 2005. Девојка је напастована и избодена ножем у салону за масажу, у ком је живела и радила као техничко особље. Уз један од текстова приложена је и фотографија, вероватно из пасоша. Убица, који је у својим раним двадесетим годинама, је ухапшен и вероватно више неће изаћи на слободу. Полицијски инспектор наводи да је то био бруталан и планиран напад без јасног мотива. Чак се Енглез разнежио и рекао да су његове мисли са породицом и пријатељима убијене Александре Д. Отприлике, то је било све од информација. Нисам пронашао да су наши медији у електронској форми пренели причу о злочину. Александра је, значи, убијена у иностранству... Ко би уопште помислио на такав ужасан сценарио? У неверици

због чињенице да сам одговоре на мучна питања тако брзо добио и поражен њиховим садржајем, почех да се присећам шта сам радио, односно шта ми се дешавало половином новембра 2005. Осим фијука ветра и ковитлаца опалог лишћа ништа више нисам могао да призовем у сећање.

Све је деловало некако без смисла. Међутим, мисаони процес не дозвољава да на томе остане. Када се мисао спусти у срце, онда се још боље и даље види. Мали Принц је то добро знао. Знам и ја да је Александра Д. примивши свој мученички венац постала трагични и узвишени симбол генерације рођених 1977. Моје генерације. Није то нико од „тигрова“ са почетка приче, симпатичних или мање симпатичних муљатора, сналажљиваца, углађених јапија, спортиста, научника..., већ она. Слично девојци која симболизује слободу на чувеној слици Ежен Делакроа. Као и за многе друге, за њу у транзиционој Србији није било места, па је изабрала да преко стотину даљина потражи бољи живот. Или какав-такав живот. Од Дунава и Саве, кроз тамо до Темзе. Желела је и да се врати родној грудии, али је из „земље фер плеја“ допремљена у мртвачком ковчегу. Требало је све да буде другачије... Колико сви ми, скоро већ ујка Вањини исписници, и овде и тамо, желимо да је штошта другачије! Сада, осим за по

родицу, за многе који су Александру познавали ње нема као да је никад није ни било. Једноставно, култура сећања се код нас не прима... Стога нисам случајно открио њену судбину. Александриној души треба још молитви... Треба јој небеска ливада, „са мало хлада крај плитког потока“ како то песник Светислав Мандић каже, да се тамо одмори. Отац Михаило, светлonoсац и парох цркве Светог апостола Томе на том истом Новом бежанијском гробљу, беседи да је Богом благословен рад чврсто агрегатно стање молитве. Нека Бог дâ да ово што неспретно пишем буде прислужена воштаница за покој Александрине душе. А заиста другачије, са обе стране

смртне завесе, биће по дану васкрсења, када наступе ново небо и нова земља. Радујем се унапред тој промени... Видимо се, Генерацијо!

О ПИСЦУ

Владимир Ајџановић је рођен 1977 године у Београду. Основну школу и IX гимназију завршио је у Новом Београду, дипломирао и докторирао на Биолошком факултету Универзитета у Београду. Школу резервних официра завршио у Крушевцу и Београду. Запослен је као научни саветник у Институту за биолошка истраживања „Синиша Станковић” у Београду. Аутор је више од 70 научних радова из области биомедицине, објављених у домаћим и међународним часописима са рецензијом. Бави се и руском боготражитељском философијом и прозом XIX и XX века. Одавно пише поезију, поетску прозу и приповетке.

